

prilozi

Jovan R. Bojović
Radoman J. vanović

Obaviještenost sovjetske javnosti o smrti Đura Đakovića

— Prilog pitanju —

Povodom 40-godišnjice smrti Đura Đakovića (25. IV 1929), organizacionog sekretara Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, saopštavamo nekoliko napisa objavljenih u sovjetskoj štampi i literaturi poslije njegovog ubistva. Smatramo da će ovi napisi biti interesantni za biografe Đura Đakovića. Priloženi napisi su i bibliografske rijetkosti kod nas.

Đuro Đaković pripada plejadi najistaknutijih jugoslovenskih komunista u međuratnom periodu. Od djeteta siromašnih seljačkih roditelja uzdigao se do najviših foruma međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta. Svoju revolucionarnu karijeru Đaković je započeo 1905. godine kao bravarski radnik u Sarajevu. Od tada, pa sve do smrti, on je čitav svoj umni i fizički rad posvetio radničkoj klasi i ostalim siromašnim društvenim slojevima. Svojim neumornim pregalaštvom Đaković je postao simbol jugoslovenskog komunista i revolucionara ne samo u Jugoslaviji nego i u međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu. I najteži uslovi života i progoni od strane klasnih neprijatelja radničke klase nijesu mogli pokolebati njegovu vjeru u konačnu pobjedu radničke klase u Jugoslaviji.

Dugogodišnja frakcijska borba u rukovodstvu Komunističke partije nanosila je ogromne teškoće i štete njenoj djelatnosti i konsolidovanju u uslovima ilegalnog rada. Tu opasnost su uočavale i neke partijske organizacije u zemlji, pa su preduzimale korake da se Partija energičnom i beskompromisnom akcijom oslobodi unutrašnjih razdora. Takva orijentacija najснаžnije se ispoljila u zagrebačkoj partijskoj organizaciji krajem 1927. i početkom 1928. godine na čelu s Josipom Brozom Titom. Tu opasnost uočavao je i Đuro Đaković. Krajem 1927. i početkom 1928. godine on se nalazi na školovanju na **Lenjinskoj školi** u Moskvi. Boraveći u sovjetskoj prestonici, Đaković je uvidio do kog stepena su bili zatrovani odnosi u rukovodstvu Partije, koji su se sve oštrije počeli prenositi i na jugoslovensku emigraciju, koja se tamo nalazila na školovanju ili partijskom i drugom radu. Uočavajući ovu opasnost, Đaković se svim silama zalagao da se Partija oslobodi unutrašnjih trzavica i sukoba kako bi se što prije konsolidovala i stekla povjerenje širokih društvenih slojeva u Jugoslaviji.

Posredstvom Kominterne u Moskvi je aprila 1928. godine održano savjetovanje partijskih rukovodilaca i predstavnika Kominterne. Ovom savjetovanju, pored ostalih, prisustvovao je i Đuro Đaković. Osnovno pitanje na savjetovanju bilo je posvećeno uklanjanju frakcijskih borbi i osposobljavanje Partije za jače i svestranije učešće u političkoj borbi u zemlji. Odmah poslije savjetovanja uslijedilo je **Otvoreno pismo Kominterne članovima Komunističke partije Jugoslavije**. Pismo je poslužilo kao osnova u poduhvatima za ozdravljenje Partije i pripremanju njenog Četvrtog kongresa. U duhu odluka savjetovanja i Kominterne smijenjeno je staro i postavljeno novo privremeno partijsko rukovodstvo, u koje je ušao i Đaković. Poslije ovog savjetovanja, jedna grupa partijskih aktivista i članova novog rukovodstva vratila se u zemlju u cilju sprovođenja **Otvorenog pisma** i pripremanja kongresa. U ovoj grupi bio je i Đaković. Povratkom u zemlju, on je obišao niz partijskih organizacija ulažući napore da se što je moguće bolje izvrše kongresne pripreme i realizuju odluke savjetovanja u Moskvi. U toku sprovođenja **Otvorenog pisma** i kongresnih priprema, Đaković je pokazao izvanredne organizacione i političke sposobnosti, pa mu je Partija na Četvrtom kongresu za to i odala priznanje izborom za njenog organizacionog sekretara.

Poslije kongresa, Đaković je boravio kratko vrijeme u Moskvi, odakle se ilegalno vratio u zemlju u cilju sprovođenja kongresnih odluka među partijskim članstvom. Uskoro poslije njegovog povratka iz Moskve, šestojanuarski diktatorski aparat otpočeo je krvavi obračun s komunistima. U toj opštoj hajci na komuniste, aprila 1929. godine, u Zagrebu je uhvaćen i Đaković, zajedno sa sekretarom Crvene pomoći Nikolom Hećimovićem. Oni su nekoliko dana zvjerski mučeni u zagrebačkoj policiji i kada su se policijski organi uvjerali da od njih neće moći ništa saznati o partijskim organizacijama u zemlji, obojicu su odveli i svirepo ubili na jugoslovensko-austrijskoj granici 25. aprila 1929. godine.

Kada se saznalo za njihovo ubistvo, komunisti širom svijeta su putem komemorativnih večeri i štampe protestovali protiv režima jugoslovenske diktature. Već 29. aprila, neke austrijske novine objavile su vijest o njihovom ubistvu. Povodom ovog zločina, i KPJ, iako pod veoma teškim uslovima, izdala je proglas koji je ilegalno širen u zemlji.

Prema nekim podacima, Radio-Moskva je krajem aprila objavio vijest o ubistvu Đakovića i Hećimovića. Povodom Đakovićevog ubistva, Izvršni komitet Kominterne, čiji je on bio član, održao je komemorativnu sjednicu, a 3. maja izdao je i saopštenje — svim sekcijama Kominterne — o njegovom ubistvu. Ovo saopštenje, zajedno sa fotografijom Đakovića, objavila je i **Pravda**, organ CK SKP(b) koje u prevodu prilažemo u cjelini (prilog br. 1). Tekst ovog saopštenja objavili su i neki drugi sovjetski listovi.

U prvoj polovini maja 1929. godine slušaoci i nastavnici **Lenjinske škole** održali su komemorativnu sjednicu povodom ubistva Đura Đakovića. Takva sjednica je održana i na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada (KUNMZ) u Moskvi, na kome su učili komunistički aktivisti iz raznih zemalja. Jugoslovenski sektor na ovom univerzitetu održao je i posebnu sjednicu posvećenu Đakoviću i Hećimoviću. I moprovske (MOPR — Međunarodna organizacija radničke pomoći) organizacije u Moskvi i nekim drugim sovjetskim gradovima održale su sastanke povodom ubistva ovih revolucionara.

Pored ovih vijesti o ubistvu Đakovića i Hećimovića, i štampa MOPR-a u Sovjetskog Savezu, kao i u ostalim zemljama, pisala je o njihovom ubistvu. O njihovom ubistvu donio je napis i časopis **Meždunarodnoe raboče dviženie**, organ Profinterne i VC SPS u br. 24 za 1929, kao i **Kommunističeskij internacional**, organ Izvršnog komiteta Kominterne.

Povodom ovog ubistva, R. Radev (vjerovatno pseudonim) je u **La Fédération Balkanique**, organu narodnih manjina i potlačenih naroda Balkana, koji je štampan na više jezika, objavio članak na srpskohrvatskom i francuskom jeziku koji u cjelini prilažemo (prilog br. 2).

Iste godine Radule M. Stijenski (Radule Jovanov Marković), koji je kao politički emigrant živio u Sovjetskom Savezu, napisao je pjesmu posvećenu Đakoviću. Nije nam poznato da li je pjesma objavljena iste godine u Sovjetskom Savezu. Nju je Stijenski objavio u svojoj brošuri **Ne zaborudem (Nećemo zaboraviti)** u Moskvi 1934. godine, posvećenoj 15-godišnjici osnivanja Komunističke omladinske internacionale. U ovoj brošuri Stijenski piše o ubistvu sekretara SKOJ-a: Paja Marganovića, Janka Mišića, Mija Oreškog, Josifa Kolumba, Age Popovića i Josipa Debeljaka. U istoj brošuri Stijenski je objavio i pjesmu **Na smert sekretarja jugoslavskoj kompartii t. Djuru Đakoviči (Na vijest o smrti sekretara jugoslovenske Kompartije druga Đura Đakovića)**. Uz pjesmu su objavljene i fotografije Đakovića i Hećimovića, koje je izdalo njemačko odjeljenje NOPR-a 1929. godine. Pjesmu su sa srpskohrvatskog na ruski jezik preveli Arsenij Tarkovskij i Arkadij Štajnberg. Oni su izvršili slobodan prevod, dajući u napomenama objašnjenja nekih turcizama i manje poznatih riječi koje su se nalazile u originalu pjesme. Smatrajući da su ova objašnjenja nepotrebna našim čitaocima — nijesmo ih uz pjesmu navodili. Ovu pjesmu Stijenski je objavio i u zbirci svojih pjesama koju je na srpskohrvatskom jeziku objavilo izdavačko preduzeće »Progres« u Moskvi 1964. godine. U ovom izdanju postoji nekoliko stihova kojih nema u izdanju na ruskom jeziku iz 1934. godine. Mi smo se koristili srpskohrvatskim tekstom pjesme, a preveli smo samo nekoliko stihova kojih nema u ovom izdanju, nastojeći da se u svemu pridržavamo izdanja na ruskom jeziku. Stihove koje smo sami preveli označili smo u prevodu posebnim napomenama (prilog br. 3).

Najznačajnije i najpotpunije podatke o Đuru Đakoviću, objavljene u Sovjetskom Savezu do 1940. godine, dao je Tito u brošuri **Duro Đaković (biografičeskaja spravka)** koju je napisao povodom 10-godišnjice Đakovićeve smrti. Objavljena je u izdanju NOPR-a u Odesi 1939. godine u 3.000 primjerala. Brošura je interesantna i kao istorijski izvor i kao bibliografska rijetkost kod nas. Njen značaj je još veći što ju je lično napisao generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije. Brošuru u prevodu prilažemo u cjelini (prilog br. 4).

I

KRVAVA RASPRAVA S PROLETERSKIM VOĐOM

Saopštenje IKKI o ubistvu člana IKKI d(ruga) Đakovića

Svim sekcijama Kominterne

Drugovi! Razbojnici vlade Živkovića izvršili su novi krvavi zločin protiv radnika i svih trudbenika Jugoslavije. Telegramom je saopšteno da su žandarmi ubili d(rugove) Đ. Đakovića i Hećimovića, do koga je, tobože, došlo »pri pokušaju njihovog bjekstva« preko austrijske granice.

Zvjerska razračunavanja sa političkim zatvorenicima u jugoslovenskim zatvorima odavno su ušla u sistem upravljanja prestupničke vojne klike, koja se razračunava sa jugoslovenskim trudbenicima da bi ugodila srpskoj finansijskoj buržoaziji i inostranim imperijalistima.

Izvršivši udar, vojnofašistička diktatura je već na prvim koracima u stvari objavila otvoreni rat radnicima, seljacima i ugnjetenim jugoslovenskim narodima.

Prikrivajući se diktaturom apsolutističkog kralja Jugoslavije i fašističkim militarizmom, novi režim sprovodi u život politiku koja odgovara anglo-francuskim kapitalistima. Gazeći godinama upornom klasnom borbom ostvarena prava radnika, bacajući se svom težinom ekonomskog i političkog ugnjetavanja na radni narod svih jugoslovenskih nacija, krvožedni eksploatatori ubrzanim tempom vrše pripreme za rat protiv SSSR-a.

Sistem surovih progona, ubijstava bez suda, zverskih razračunavanja i mučenja u zatvorima — ozakonjen je u Jugoslaviji. Ovaj režim osuđuje na glad i mučenja milione trudbenika i njihove porodice — on im priprema još teža mučenja u času kada krvava zavjera imperijalista protiv zemlje proleterске diktature bude ostvarena, kada se vladajuća srpska buržoazija osmjeli da baci svoje razbojničke armije protiv proletara i seljaka Sovjetskog Saveza, zauzetih mirnim preuređenjem ekonomike svoje zemlje na osnovama socijalizma.

D(rug) Đaković (Fridman), najbolji sin jugoslovenskog proletarijata, radnik metalac, bio je odlučan borac za stvar proleterске revolucije. Za vrijeme prvog svjetskog rata bio je osuđen na smrt vješanjem, zatim je više puta hapšen i poslije 1919. godine proveo je u zatvoru ukupno 4 godine. Zbog svoje vjernosti ideji proleterске revolucije, on je zadobio ogromnu popularnost i ljubav jugoslovenskih radnika. Najaktivniji i najodlučniji radnik KP Jugoslavije, član Polit-biroa CK KPJ, član IKKI, d(rug) Đaković, radeći poslednjih godina ilegalno, nije mogao a da ne izazove bijesnu mržnju buržoazije i fašističke vojne klike u Jugoslaviji i da na sebe ne navuče njihova surova proganjanja. D(rug) Hećimović, koji je ubijen zajedno sa njime bio je stari ilegalni partijski radnik.

Radne mase Jugoslavije i drugih balkanskih zemalja vidjeće u herojski poginulom proleterском borcu d(rugu) Đakoviću primjer nepokolebljive čvrstine i vjernost stvari radnika. Neustrašivo, kao i poginuli drug, one će odlučno poći u juriše protiv kapitalista.

Odgovor trudbenika Jugoslavije na podlo ubijstvo d(ruga) Đakovića biće njihovo zbijanje oko Kompartije Jugoslavije, široka i energična organizacija masovnog otpora zvjerskome fašizmu i priprema oružanog svrgavanja fašističke diktature.

Moskva, 3. maja 1929. g.

Prezidium IKKI

Pravda, organ CK SKP(b), maj 1929.

Ne baš dobar prevod ovog saopštenja objavljen je u *Proleteru*, br. 4, za 1929.

II

POLICIJSKO UBIJSTVO ĐAKOVIĆA I HEĆIMOVIĆA

Beogradski diktatorski režim spremio je ubijstvo svih istaknutih komunista

Beogradski diktatorski režim izvršio je 26. aprila na austrijsko-jugoslovenskoj granici zversko ubijstvo dvojice istaknutih vođa radničkog pokreta: Đura Đakovića, sekretara Komunističke partije Jugoslavije i bivšeg komunističkog narodnog poslanika, i Nikole Hećimovića, privatnog nameštenika i sekretara Crvene pomoći. Oni su uhapšeni u Zagrebu i iz zatvora sprovedeni na granicu pod izgovorom »da pokažu gde se nalazi sakrivena komunistička literatura« — a u stvari, da tamo budu ubijeni. **U samome zatvoru obojica su bili strahovito mučeni, tako da Đaković nije mogao stojati na nogama.** Jedna radnica pritvorenica, sa kojom je Đaković bio suočen u zatvoru u Zagrebu, nije ga mogla poznati kada su ga dva stražara nosila na suočenje.

Na samoj granici Đaković i Hećimović su ubijeni i njihovi leševi bačeni na granicu. Zagrebačka policija objavila je zatim u zvaničnom izveštaju, kako su obojica »pokušali da beže« i kako su stražari za njima pucali. Pogranični policijski komisarijat u Mariboru dao je slovenačkoj štampi također izveštaj o »pokušaju begstva«. Ali baš ova dva zvanična izveštaja utvrđuju u potpunosti policijski zverski zločin: pripremano i izvršeno ubistvo dvojice političkih pritvorenika. U mariborskom izveštaju veli se da su obojica vođeni pored same granice, da su **bili vezani u lance svaki posebno i jednim lancem jedan za drugoga. Zatim, da su uz put molili da im se lanci popuste,** jer da su ih jako stezali. Kad su im to žandari učinili, »obojica su iskoristili tu priliku, izvukli ruke iz lanaca i počeli bežati u raznim pravcima« ... »Žandarmi su za njima pucali nekoliko puta, tražili ih posle u šumi, ali ih nisu mogli naći« ... U izveštaju se veli da se događaj odigrao u 8,30 sati na veče.

U izveštaju zagrebačke policije potvrđuje se također da su oba bili vezani i vođeni do same granice i »kada su žandarmi u 19,30 sati došli u jednu gustu šumu na granicu, oba uhapšenika počeli su da beže u raznim pravcima, jer je Hećimović uspeo još ranije da izvuče ruku iz lanca, kojim je bio vezan sa Đakovićem« ... »U pomrčini žandarmi su pucali za njima 9 metaka, pozivajući ih u ime zakona da stanu. Prema izveštaju žandarma obojica su pobjegli preko granice.« Sutradan su pak austrijske pogranične vlasti našli leševe obojice na granici.

Mariborska štampa, uz policijski izveštaj, objavila je i izveštaj o nađenim leševima. **Oba leša su nađena na samoj granici,** jedan na austrijskoj strani, a drugi pola na jednoj, pola na drugoj. Oba su pogođeni kroz srce, i oba su ležali potrbuške u razmaku od 5 metara.

Dakle, prema policijskom izveštaju, žandarmi su ih doveli do same granice, oni pokušali da beže u raznim pravcima, a nađeni mrtvi na 5 metara jedan od drugoga, i to na samoj granici, znači tu, pred samim žandarmima. Žandarmi ih tražili i »nisu mogli da nađu« — a obojica pogođeni kroz srce. Obojica nađeni ležeći potrbuške, što znači da su ubijeni malo dalje i prosto doneti i položeni na granicu. Kako to da pucanje nisu čule pogranične straže, te su leševi ležali čitav dan?

Policijsko ubijstvo je pripremljeno na najbrutalniji način. Pritvorenike su vodili dva žandarma **bez činovnika, bez svedoka** — kako to zakon propisuje — **i to noću.** Žandarmi su se po ubijstvu vratili odmah u Maribor,

ne izveštavajući pograničnu stražu. Izvršili su naređeno ubijstvo, i vratili se u Zagreb da saopšte.

Policija je odmah sprečila sve da se ubijstvo javno konstatuje. Poslala je komisiju od sreskoga načelnika, komandira straže i — veli se — dva lekara, bez prisustva građana, kako zakon traži. Međutim, ni imena lekara ni protokol obdukcije nije objavljen. Leševi su brzo zakopani pored pogranične straže, bez prisustva porodica i bez prisustva i jednoga građanina.

Đaković i Hećimović ubijeni su po naređenju vlade koja je, kako smo pouzdano izveštani, izdala poverljivi raspis svima policijskim vlastima da se daje nagrada od 500 din. za svakoga uhapšenoga komunistu, a za članove Centralnoga Komiteta po 50.000 dinara. Sa članovima C. Komiteta ima se svršiti u samom zatvoru i ne izvoditi ih pred sud.

Mi se pridružujemo glasu protesta celokupne međunarodne javnosti, koja je ustala protiv političkih ubijstava izvršenih od strane beogradskih diktatora. Mi obraćamo pažnju nemačkoj Ligi za zaštitu prava čovekovih, koja je uputila protest jugoslovenskoj vladi, da ne ostane na tome protestu, da proširi svoju delatnost za razotkrivanje zločina koje su beogradski dželatli izvršili nad svima opozicionarima, a naročito nacionalnim borcima. Balkanski vlastodršci: Zankov, Ahmed Zogu i kralj Aleksandar i njegova dželatska oficirska banda survavaju balkanske narode u propast i ujedno postaju opasnost za mir cele Evrope.

Tražimo međunarodnu anketu, iskopavanje i obdukciju leševa Đakovića i Hećimovića!

R. Radev

La Fédération Balkanique, br. 116, 1929, str. 2588, 2589.

III

RADULE M. STIJENSKI

NEĆEMO ZABORAVITI

Na vijest o smrti sekretara jugoslovenske Kompartije
d(ruga) Đura Đakovića

Noć s' prikrala kao pastir gorski,
Ogrnuta crnom teškom strukom,
I zažiže po nebu ognjiće
Iznad gora s bijelim glavama.
Noć zažiže zvijezde ko svijeće
I tihijem smijehom sanjivim
Ona s' tužno osmjehuje,
Kao da se nikad prije nije
Prošetala po ovoj strmnini.
Pred njom su se široko rasule
Te slovenske pitome doline,
A potoci ko srebrne grivne
Razmestili s' sred pijeska i gline.
Klanjaju se dubovi vjekovni,
Gibaju se grane ko rozi jelena;
Sirotinjska rasula se sela,

NE ZABUDEM!

Ogiz — molodaja gvardija — 1934, str. 61—64.

Po brdima i ravnima sjela,
 Gdje je svakog nevolja zadjela.
 Gleda noćca na levo i desno,
 A bljeskaju zvijezde ko medalje;
 Stijenam Broda salutira Sava
 Crnim bljeskom čelika vranoga;
 Stenje vjetar u pustome mraku
 I čekaju talasi Dunava...
 A vihori, ko stari junaci,
 Dohvatili gusle ko u ruke,
 Povukoše gudačem lijeno,
 Zaječaše strune žalostivo,
 Kao majka kad nad mrtvim sinom plače.

— Kuku nama za najboljim sinom,
 Zauvijek njega izgubismo!

(Slika)

Sekretar CK KPJ d(rug) Đuro Đaković (gore) i sekretar CK jugoslovenske Crvene pomoći (MOPR) d(rug) Nikola Hećimović (dolje) koje su zvjerski ubili jugoslovenski žandarmi.

Ova slika, koju je izdalo njemačko odjeljenje Crvene pomoći (MOPR), ilegalno je širena u Jugoslaviji uskoro poslije ubijstva Đakovića i Hećimovića.

Kao sunce sred proljećnih duga,
 Stajao je nad našijem krajem,
 Kao sunce on je domovinu
 Obasjavo i noću i danju.
 Vojevode i podli kontraši
 Od njega su sakrivali uši.
 Lele nama, izgubismo brata!
 Lele nama, izgubismo druga!
 Grud je brata čelikom stegnuta,
 A u grlu sledila se tuga.
 Gdje si vođo slavne Kompartije?
 Gdje čelični metalče iz Broda?
 Gdje si maču sirotinje ove?
 Gde si sabljo junačkog naroda?
 Na nebu se mrščahu oblaci,
 Ko cvijeće na još svježoj raci;
 Leži Đuro krvav u boriću,
 A do njega Hećimović mladi...
 Ko orlica zavija oluja,
 Grad ko doboš bije dolinama;
 Iza suve munje zlatolice
 Grom probježa s neba zlatorogi.
 Zviždi munja ko ljuta strijela:
 — Gdje si Đuro, gdje ti je družina?
 Po šumama odjek se prenosi:
 — Gdje si Đuro, gdje si nado naša?
 Leži Đuro u borovoj šumi,

Viš' glave mu munja iz oblaka
 Noću svijetli il' kada sunca nema.
 leži Đuro, oči ne zatvara.
 Gleda strašnu sliku svoje smrti.
 Odliježe snažni glas šumama:
 — Đuro! .. Đuro! .. — tu je vražja jama,
 Idi k nama pustim ravnicama!
 Vodi u boj doline i gore.
 Ustaj, Đuro, pratiću te u boj,
 S ubojnom pjesmom biću s tobom!
 Ustaj, Đuro, jure noćni konjil¹⁾
 Mrtvi Đuro odjek i ne čuje,
 Mrtvi Đuro ne podiže glave,
 A do njega i drug mu ne haje,
 Već on leži sred krvave trave.
 Dišu zvijezde nad visokom gorom,
 Zora prođe nad sanjivom vodom,
 Već se bude ptice sa istoka,
 Kukajući lete ka selima:
 — Sirotinjo, zašto se ne budiš!?
 Zaspao vođa da se ne probudi,
 Ubili ga kontraši neljudi.
 Smrt ga strašna u usne cjeliva,
 Spustio je svoje snažne ruke.
 I bude se ljudi po šumama,
 Kao vrela lava iz vulkana.
 Ljuljaju se mase kao more,
 — Slava Đuru! svi redom govore.
 Pored njih su koračala pocmijela prostranstva,
 Klanjaju se jele nad urvinama,
 Ogrubjeli prsti tiskaju rukohvat handžara.
 I pošli su junaci u planinsku šumu,
 Mrtve su podigli nad glavama,
 Idu oni prostranom dolinom,
 Tajnim, sanjivim, stazama.
 I huk šume išao je za njima,
 ispraćajući junaka Đura ..²⁾
 Leti pjesma gluhijem šumama,
 Ide more ljudi s nosilima,
 Crvene su duge pokazale
 I do groba Đura ispratile.
 Sunce toga dana ne zalazi
 Da bi svijetlom Đura pozdravilo ...
 Tako su ga do groba ispratili.
 — Đuro! zloba nam skraćuje vijek,

¹⁾ Ovu strofu smo sami preveli, pošto je nema u srpskohrvatskom tekstu pjesme koja se nalazi u zbirci pjesama Radula Stijenskog, objavljenoj u Moskvi 1964.

²⁾ Posljednje dvije strofe sami smo preveli, pošto ni njih nema u srpskohrvatskom tekstu pjesme.

Kunemo se tvojom gordom slavom
Nikada te nećemo zaboraviti.
Ponosom hiljadugolave armije,
Kunemo se da ćemo pokrenuti naše gore,
U smrtui broj, kada za to dođe vrijeme.³⁾

1929.

Sa srpskog preveli Arsenij Tarkovskij i Arkadij Štajnberg.

³⁾ Posljednje dvije strofe takođe smo sami preveli.

IV

Saslavio d(rug) Tito
Obilit No 4817, Tir(až) 3000.
1/2 št. tabaka (614 x 868)
Dato u štampu 17. IX — 39.
Odobr(eno) za štampu 16. X 1939. g.
Štamp(arija) »Crnomorska komuna«.
Odesa, Puškinskaja, 32.

ĐURO ĐAKOVIĆ

(Biografski podaci)

Đuro Đaković — sekretar CK Komunističke partije Jugoslavije i kandidat za člana IKKI — jedan je od mnogobrojnih žrtava krvavog terora vojnofašističke diktature koja je u Jugoslaviji zavedena u januaru 1929. godine.

Đuro Đaković rođen je 1886. godine u Hrvatskoj u porodici siromašnog seljaka. Po završetku trećeg razreda osnovne škole otac ga je poslao u Sarajevo (Bosna) da uči bravarski zanat.

Život radnika u Bosni u to vrijeme bio je nepodnošljivo težak i tužan. Neograničeni radni dan, neobično niska plata, nemanje slobode riječi i zboru, puno bespravlje. Sve je to osjetio na sebi osamnaestogodišnji Đaković radeći u raznim radionicama i fabrici duvana.

1905—1906. g., pod uticajem ruske revolucije, radnici Bosne i Hercegovine organizuju se i pokreću borbu za zaštitu svojih prava. Godine 1906. u Bosni i Hercegovini dolazi do opšteg štrajka radnika. U njemu Đuro Đaković uzima najaktivnije učešće. Od tog vremena nije prošao nijedan bilo koliko značajniji štrajk bez učešća Đakovića. Jednostavnim i jasnim riječima on je umio objasniti radnicima zadatke koji su pred njima stajali, vatrenim pozivom podići njihov borbeni duh. Svojom upornošću u borbi i odanošću stvari revolucije, on je zadobio autoritet, povjerenje i ljubav širokih narodnih masa Bosne i Hercegovine.

Štrajkaški pokret 1906. godine doveo je do ujedinjavanja radnika u sindikate. Đuro Đaković je uskoro postao vidni sindikalni radnik.

Poslije stvaranja socijaldemokratske partije 1909. godine, Đuro Đaković pristupa njenom lijevom krilu, učestvuje na svim njenim kongresima i više puta je biran u sastav Glavnog odbora. Pri izradi programa on je oštro istupao protiv oportunističkih, štiteći revolucionarni put borbe protiv austrijskog apsolutizma i kapitalizma.

Radeći od 1909. do 1914. godine u fabrici duvana u Sarajevu, on istovremeno vodi široku aktivnost u sindikatima i socijaldemokratskoj partiji.

Poslije objave rata, Đaković se nalazi među gnjevnim njegovim protivnicima. Godine 1915. na skupu u predgrađu Sarajeva on otvoreno istupa protiv rata. Austrijske vlasti ga hapse i osuđuju na smrt kao srpskog špijuna. No, pred samo izvršenje presude amnestiraju ga i kaznu zamjenjuju deportovanjem u Mađarsku. U progonstvu se nalazi upravo do 1918. godine (do sloma Austrije), radeći na prinudnim radovima u Komoranu i Aradu.

Poslije povratka u Bosnu, on se s novim elanom uključuje u sindikalni i partijski život. Njega kooptiraju za člana Socijalističke partije Bosne i Hercegovine i u sastav Glavnog odbora Sindikata. Godine 1919. ponovo je uhapšen, sada pak ga optužuju kao austrijsko-mađarskog špijuna. No, poslije duge istrage prinuđeni su da ga oslobode zatvora.

Od momenta osnivanja III komunističke internacionale Đuro Đaković vodi upornu borbu za stvaranje Komunističke partije Jugoslavije. Na osnivačkom kongresu u Beogradu u aprilu 1919. godine (na kome je došlo do ujedinjavanja s(ocijal)d(emokratskih) partija Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Dalmacije Đuro Đaković, koji je bio član delegacije Bosne i Hercegovine koju je sačinjavalo 80 ljudi, energično je zastupao svoj zahtjev za stvaranje kompartije, nastojeći da na svaki način postigne ostvarenje svog zahtjeva. Njega su podržali 70 delegata iz Bosne i Hercegovine, ali su oportunisti tada bili jači i u većini. Pred opasnošću rascjepa, Đaković je bio prinuđen da popusti, pa se saglasio sa predlogom da se partija nazove »Socijalistička partija Jugoslavije (komunista)«. Svojim drugovima on je tada izjavio: »Ovog puta oportunisti su nam podvalili, ali slijedećeg puta pobjeda će biti naša«. Godinu dana kasnije, njegove riječi su se opravdale. Maja 1920. godine na Kongresu u Vukovaru komunisti su pobijedili. Ogromnom većinom glasova donesena je odluka o prisajedinjenju komunističkoj internacionali. Partija je nazvana »Komunistička partija Jugoslavije«.

Veseo se Đaković vraća sa kongresa u Bosnu, i sav se predaje radu na učvršćenju partije. On vodi žestoku borbu protiv oportunističkih i drugih kolebljivih elemenata u Partiji. Te, 1920. godine, radnici Sarajeva biraju ga za svoga poslanika u parlamentu.

Počinjući od 1918. godine, Đaković je u velikim materijalnim neprilikama. Znajući kakvu ulogu igra u radničkom pokretu, preduzimači ga ne uzimaju na rad. Njegova porodica — žena i djeca gladuju. Dugi mjeseci nezaposlenosti primoravaju ga, na kraju, da sa porodicom ode kod oca na selo. Ovdje on s mukom živi, radeći kao nadničar. Čitavo svoje slobodno vrijeme on posvećuje partijskom radu. On organizuje seljake i sitne zanatlije, stvara ovdje u selu partijsku ćeliju. Seljaci ga biraju za seoskog starješinu, ali mu vlasti to oduzimaju i progone ga iz rodnog sela.

Godine 1919—1920. poznate su u Jugoslaviji po širokom razmahu radničkog pokreta. Pod uticajem ruske i mađarske revolucije, dolazi do velikog broja štrajkova uz učešće širokih radničkih masa. Krajem 1920. godine Kompartija i crveni sindikati objavljuju generalni štrajk. To je poslužilo vladi da donese dekret o raspuštanju Kompartije i sindikata. Partija prelazi u ilegalnost.

Poslije jakog udara koji je zadan Partiji, Đaković u teškim uslovima produžava borbu protiv raznih vrsta oportunističkih. Na aprilskom plenumu Partije u Beču 1923. godine i partijskoj konferenciji u Beogradu on oštro kritikuje »lijeve« i desne koji su započeli frakcijsku borbu u Partiji. U uslovima neprijateljskog raspoloženja koje su prema njemu pokazivali frak-

cioneri, koji su pokušavali da ga uklone od partijskog rada, Đaković produžava borbu na dva fronta.

Godine 1926, poslije III partijskog kongresa u Beču, na kome je frakcijska borba dobila osobito oštru formu, Đuro Đaković odlazi na selo. No, Đaković nije od onih koji mogu živjeti ne učestvujući aktivno u radničkom pokretu.

Sindikalno vijeće u Hrvatskoj uskoro ga postavlja za sekretara mjesne organizacije tekstilaca u Dugoj Resi, a 1927. godine metalski radnici Zagreba biraju ga za oblasnog sekretara metalaca u Hrvatskoj. Došavši u svoju sredinu, on radi dan i noć, ne štedeći snagu. I uspjesi su se odmah vidjeli. Radnici vole jednostavnu i ubjedljivu riječ Đakovića. Sindikalni pokret se razvija, aktivnost masa raste.

U jesen 1927. godine Partija šalje Đakovića na školovanje u SSSR. Poslije otvorenog pisma Kominterne u ljeto 1928. godine, on se vraća u zemlju na rukovodeći rad. IV partijski kongres, koji je održan u jesen 1928. godine u **Drezdenu**, bira Đakovića za sekretara CK KPJ (Komunistička partija Jugoslavije). Sa svom odlučnošću on pristupa najvažnijem zadatku — čišćenju partijskih redova od frakcionera. On isključuje iz partijskog rukovodstva najopasnije i najštetnije elemente i, stavši na čelo Partije odanim kadrovima, daje odlučan otpor raskolničkim pokušajima frakcionera.

Pošto je doputovao u Zagreb, gdje je partijska organizacija počela energičnu borbu na dva fronta, on govori drugovima: »Vi ste uradili ono o čemu sam ja tako često mislio posljednjih godina, kako da oslobodimo našu Partiju od tog zla. Sada sam uvjeren, da ćemo pomoći svim poštenim članovima Partije da završi sa frakcijskom borbom i frakcionerima u našoj partiji«.

Ali, Đaković ne ostaje dugo na svom bojnem položaju. Noću 19. aprila 1929. godine uhapšen je na ulici u Zagrebu zajedno sa sekretarom CK Jugoslovenske sekcije Crvene pomoći (MOPR) drugom Hećimovićem.

U toku pet dana Đaković je bio podvrgnut zvjerskim mučenjima. Njega gore usijanim gvožđem, zabijaju mu igle pod nokte, ali on uporno čuti, odbijajući da da bilo kakve podatke.

Znajući da će Đaković iskoristiti suđenje za revolucionarnu agitaciju, kako je on to radio više puta prilikom ranijih hapšenja, fašistički upravljači su odlučili da se sa njim rasprave bez suda. Drugovi Đaković i Hećimović bili su stavljeni u okove i odvezeni na jugoslovensko-austrijsku granicu, gdje su ubijeni.

Poslije nekoliko dana, seljaci koji su živjeli pored granice otkrili su dva jako unakažena leša. To su bili Đaković i Hećimović.

Slavni put, put pun borbe za interese radničke klase, za njeno oslobođenje od nepodnošljivog kapitalističkog ugnjetavanja, prošao je Đuro Đaković. Od osnivanja socijalističke partije on je u neprekidnoj beskompromisnoj borbi sa svakovrsnim oportunistima, vaspitava prave proleterske borce, koji su kasnije, zajedno sa njim, stvorili Komunističku partiju Jugoslavije. I unutar partije on produžava žestoku borbu protiv svakovrsnih frakcija i grupa, čisteći Partiju od štetnih i opasnih elemenata — agenata fašističke buržoazije.

Đakovića su poznavali ne samo radnici Bosne i Hercegovine, on je bio poznat u čitavoj Jugoslaviji.

Njegovo ubijstvo bilo je težak udar za radničku klasu Jugoslavije. No, njegov život u potpunosti predan borbi za oslobođenje, služi kao primjer odanosti i vjernosti stvari komunizma, primjer na kome se stotine i hiljade boraca vaspitavaju i zaklinju u buduće pobjede.